

ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΚΑΙ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΣΤΙΣ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΒΙΟΗΘΙΚΗΣ

Ανέστης Κεσελόπουλος
Καθηγητής Α.Π.Θ.

Ο περασμένος αιώνας χαρακτηρίσθηκε ως ο αιώνας τών μεγάλων επαναστάσεων στο πεδίο τών θεικων λεγομένων έπιστημών, μιά και αυτές είχαν να παρουσιάσουν πρωτόγνωρα έπιτεύγματα. Τά έπιτεύγματα αυτά αντιμετώπισθηκαν από τή μιά μέ έλπίδα και ένθουσιασμό, όμως δέν άργησαν να δημιουργούν και δικαιολογημένες έπιφυλάξεις. Κι αυτό, γιατί μετά τήν εύφορία τών ύποσχέσεων, πού προανήγγειλαν τόν έρχομό τους, ήρθε ο φόβος και ή άπειλή τών αποτελεσμάτων τους. Έτσι παρατηρήθηκε τό αντιφατικό φαινόμενο να δημιουργούνται νέες έπιστήμες, πού ήρθαν να λύσουν τά προβλήματα και να ξεπεράσουν τά άδιέξοδα, στα όποια οδήγησε ή λαθεμένη αντιμετώπιση τών έπιτευγμάτων άλλων έπιστημών. Η οικολογία, για παράδειγμα, αποτελεί χαρακτηριστική περίπτωση έπιστήμης, πού ήρθε να διορθώσει τά λάθη και να ξεπεράσει τήν κρίση, τήν όποια δημιούργησε ο καταναλωτισμός, αλλά κυρίως ή άλόγιστη χρήση έπιτευγμάτων τής φυσικής¹.

Κατά παρόμοιο τρόπο και ή βιοηθική αποτελεί παράδειγμα έπιστήμης, πού έρχεται να αντιμετώπισει άδιέξοδα, τά όποια δημιούργησαν άλλες έπιστήμες, και συγκεκριμένα ή βιοτεχνολογία και ή βιογενετική. Ήταν αυτές πού ύπόσχονταν αλλά και συνεχίζουν να ύπόσχονται λύσεις για όλα σχεδόν τά προβλήματα τής έποχής μας, από τά προβλήματα τής ιατρικής αλλά και τής κτηνοτροφίας, τής γεωργίας, του περιβάλλοντος και τής οικονομίας. Ωστόσο, τό αποτέλεσμα τής πορείας και τών έφαρμογών τους έφερε πολλές διαψεύσεις και άπειρα άδιέξοδα. Έτσι ή βιοηθική παρουσιάσθηκε ως ή έπιστήμη πού κατέχει μιά κοινή γλώσσα, μέ τήν όποια μπορούν να επικοινωνούν άνθρωποι διαφορετικων πολιτισμικων καταβολων, και πού διαδέτει αισθητήρια, για να άφουγκράζεται μηνύματα και να εκφράζει τόν προβληματισμό τών σύγχρονων κοινωνιων. Μέ αυτά προσπαθει να αντιμετώπισει τούς κινδύνους και να διώξει άπειλές, πού κάνουν έφιαλτική τήν παρουσία τους.

---

1 . Περισσότερα για τά θέματα αυτά βλέπε στο βιβλίο μας Έκ του θανάτου εις τήν ζωήν- Θεολογική προσέγγιση στις προκλήσεις τής βιοηθικής, έκδ. Π. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 2003.

Έκ προοιμίου χρειάζεται ξεκάθαρα νά διευκρινισθεί ότι οι έφαρ-
μογές τής βιοτεχνολογίας στήν ιατρική μποροῦν νά λειτουργήσουν
εὐεργετικά γιά τόν ἄνθρωπο, ἀφοῦ συνδέονται μέ κληρονομικά καί μέ
ἄλλα κοινά καί πολύ διαδεδομένα νοσήματα, ὅπως εἶναι τά καρδιαγ-
γειακά, τά νευροεκφυλιστικά ἀλλά καί ὁ καρκίνος. Ἐπίσης, οἱ
έφαρμογές αὐτές ἐντοπίζονται στήν πρόληψη ἀρκετῶν ἀσθενειῶν
ἀλλά καί στήν κατανόηση τῶν μηχανισμῶν πού διέπουν κάποιες
ἄλλες, γεγονός πού παρέχει βάσιμες προβλέψεις καί ἐλπίδες ὅτι μπορεῖ
νά ὁδηγηθοῦμε σέ νέους θεραπευτικούς στόχους καί πιό ἀποτελεσμα-
τικές θεραπείες καί φάρμακα. Μάλιστα, ιατρικά πορίσματα
βεβαιώνουν ὅτι ἡ εὐπάθεια ἑνός ἀνθρώπου σέ αὐτά τά νοσήματα
ἐξαρτᾶται κυρίως ἀπό γενετικούς παράγοντες, ὁ συνδυασμός τῶν
ὁποίων μέ ἄλλες ἐξωγενεῖς ἐπιδράσεις (ὅπως εἶναι π.χ. ἡ διατροφή, τό
περιβάλλον ἐργασίας, οἱ διάφορες ψυχολογικές καταστάσεις ἢ ἄλλες
συνήθειες τής ζωῆς) μπορεῖ νά παίξει καθοριστικό ρόλο γιά τήν
ἐκδήλωση, ἐξέλιξη καί τήν τελική ἔκβαση τής νόσου. Ἄλλωστε
κάποιοι γενετικοί παράγοντες προκαλοῦν συνήθειες γιά τήν ἐποχή μας
ἀρρώστιες, ὅπως γονίδια πού ἔχουν σχέση μέ τόν καρκίνο τοῦ μαστοῦ
ἢ ἄλλα πού συνδέονται μέ τή νόσο τοῦ Alzheimer, ἐνῶ ἀκόμη καί
λοιμώδη νοσήματα, ὅπως εἶναι τό AIDS, ἔχουν σέ ὀρισμένους
ἀνθρώπους διαφορετική ἐξέλιξη, πού ἐξαρτᾶται ἀπό τή γενετική τους
ιδιοσυστασία².

Βέβαια, ἐνῶ αὐτές οἱ ὄντως ἐπαναστατικές κατακτήσεις μέ τίς
διανοιγόμενες προοπτικές προκάλεσαν δικαιολογημένο ἐνθουσιασμό,
ἀφοῦ φιλοδοξοῦσαν νά βελτιώσουν τήν ποιότητα καί νά παρατείνουν
τό χρόνο τής ζωῆς τῶν ἀνθρώπων, ἔθεσαν ἕνα πλήθος ἀπό προβλήμα-
τα ἠθικῆς, πού ἦταν ἄγνωστα σέ προηγούμενες ἐποχές. Τά προβλήμα-
τα, γιά παράδειγμα, πού ἐμφανίζονται παράλληλα μέ τήν ἐπανάσταση
τῆς θεραπευτικῆς, παρουσιάσθηκαν βίαια στό προσκήνιο μέ τήν ἀπο-
κάλυψη γεγονότων πού ἔχουν σχέση μέ τή ναζιστική θηριωδία. Τά
σκανδαλώδη πειράματα τῶν χιτλερικῶν γιατρῶν, πού χρησιμο-
ποιοῦσαν ὡς πειραματόζωα φυλακισμένους σέ στρατόπεδα συγκεντρώ-
σεων, ἐνῶ δέν ἄφησαν κανένα ἔγκυρο ἐπιστημονικό ἐπίτευγμα, ἄπλω-
σαν στόν κόσμο τή φρίκη καί τόν ἀποτροπιασμό.³ Ἦταν πειράματα βαρ-
βαρότητας καί ντροπῆς. Ἡ ἀποκάλυψη καί ἀναψηλάφησή τους κατά

---

2 . Βλ. Ἀντ. Τρακατέλλη, «Βιοηθική: Πυξίδα διαχείρισης τῆς γενετικῆς τεχνολογίας», στό περ.
Ἰνδίκτος, τεύχ. 14, Ἀθήνα Ἰούνιος 2001, σ. 54.

τή διάρκεια τῆς δίκης τῆς Νυρεμβέργης ἔφερε στήν ἐπιφάνεια σπάνιας φρικαλεότητας πληροφορίες³.

Ἡ βιοηθική παρουσιάσθηκε γιά νά ἀντιμετωπίσει τήν ἐπανάσταση πού ἔφερε ἡ βιολογία καί ἡ σύγχρονη ἰατρική τεχνολογία. Ἡ ραγδαία ἀνάπτυξη αὐτῶν τῶν ἐπιστημῶν μέ ἀποκορύφωμα στά ἐπιτεύγματα τους τήν κλωνοποίηση καί στούς στόχους τους τήν ἀποκρυπτογράφηση καί χαρτογράφηση τοῦ ἀνθρώπινου γονιδιώματος, συνιστᾶ ἐπανάσταση μέ ἐντυπωσιακές ἐξελιξίσεις καί πρωτόγνωρες ἐφαρμογές στή ζωή τοῦ ἀνθρώπου καί τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος. Γιατί σίγουρα ἡ βιοηθική εἶναι κάτι πολύ περισσότερο ἀπό ἡθική τῆς ἰατρικῆς, ἀφοῦ δέν περιορίζεται μόνο στό πλαίσιο τῶν σχέσεων τῶν γιατρῶν ἢ τοῦ νοσηλευτικοῦ προσωπικοῦ μέ τούς ἀσθενεῖς οὔτε ἀναφέρεται μόνο στίς ἡθικές ὑποχρεώσεις πού ἀπορρέουν ἀπό τό ἐπάγγελμα τους. Ἡ βιοηθική ἔχει σχέση μέ ἕνα πολύ εὐρύτερο φάσμα ἐπιστημῶν, πού ἔχουν σχέση μέ τόν ἄνθρωπο καί φιλοδοξοῦν ἡ κάθε μιά ἀπό τό πεδίο τῆς ἔρευνας καί τῆς δίκης τῆς προοπτικῆς νά βελτιώσουν τήν ποιότητα τῆς ζωῆς του.

Ἡ ἐτυμολογία τοῦ ὄρου βιοηθική παραπέμπει στή σχέση τῆς ἡθικῆς μέ τή βιολογία καί συγκεκριμένα μέ τό βίο τοῦ ἀνθρώπου ὡς βιολογικῆς διαδικασίας. Αὐτή ἡ σχέση ἔχει ὡς ἀντικείμενο ἔρευνας καί ἀναφέρεται πρωτίστως σέ βιολογικές καί βιοϊατρικές μεθόδους καί πρακτικές, πού ἀρχίζουν ἀπό τή σύλληψη καί τελειώνουν μέ τό θάνατό του. Ὅμως ἡ βιοηθική μέ τήν κυριολεξία τοῦ ὄρου περιλαμβάνει καί ὅλα τά ἔμβια ὄντα, ὅπως ἐπίσης καί θέματα οἰκολογίας καί προστασίας τοῦ περιβάλλοντος. Στή βιοηθική ἐμπίπτουν τά γενετικά τροποποιημένα-ἢ μεταλλαγμένα-φυτά καί τρόφιμα, οἱ καλλιέργειες μέ ἐντομοκτόνα καί ζιζανιοκτόνα φάρμακα ἀλλά καί οἱ γενετικές τροποποιήσεις πού διενεργοῦνται στήν κτηνοτροφία, προκειμένου νά ἀυξηθεῖ ἡ ποσότητα τῶν ἀντίστοιχων προϊόντων καί νά ἐλαττωθεῖ τό κόστος τῆς ἐκτροφῆς. Ὡς κυριότερος ἐφιάλτης στήν περίπτωση αὐτή στέκονται οἱ φιλοπερίεργοι πειραματισμοί τῶν διασταυρώσεων τῶν γενῶν, ὄχι μόνο γιά τή νόθευση πού ὑπόσχονται ἀλλά καί γιά τόν κίνδυνο τῆς ἐπεκτάσεως τῶν ἐφαρμογῶν τους στόν ἄνθρωπο, ἐξαιτίας τῆς βιολογικῆς ἐγγύτητας πού παρουσιάζουν μέ αὐτόν⁴. Ὡστόσο, δέν εἶναι ἀμελητέα καί τά ἡθικά προβλήματα πού δημιουργεῖ ἡ ἐπιθυμία

3 . Βλ. περισσότερα στό Jean Bernard, *Ἡ βιοηθική*, μτφρ. Ἐλένης Σπανοῦ, ἐκδ. Τραυλός-Κωσταράκη, Ἀθήνα 1996, σ. 7.

4 . Γιά τούς κινδύνους αὐτούς βλ. περισσότερα στό Ἰωάννου Ζηζιούλα (Μητρ. Περγάμου), «Τό πρόσωπο καί οἱ γενετικές παρεμβάσεις», στό περ. *Ἰνδικτος*, τεύχ. 14, σ. 65 κ.έ.

ἀκριτης μεγιστοποίησης του κέρδους, ὅπως ἐπίσης καί οἱ τρομακτικές ἐπιπτώσεις στήν ὑγεία τῶν καταναλωτῶν, πού συνοδεύουν τίς ἐνέργειες αὐτές.

Βέβαια, σήμερα ὁ ὅρος βιοηθική χρησιμοποιεῖται κυρίως κατά συνεκδοχήν, ἀφοῦ μέ τήν τρέχουσα ἔννοιά της ταυτίζεται μέ τή βιοϊατρική ἠθική καί ἀντιμετωπίζει τίς προκλήσεις τῆς βιοτεχνολογίας καί τῆς γενετικῆς μηχανικῆς, πού ἀναφέρονται κυρίως στόν ἄνθρωπο. Κάτω ἀπό αὐτήν τήν ἔννοια ἡ βιοηθική ἐξετάζει δύο δέσμες θεμάτων πού συνδέονται: 1) Μέ τήν ἀρχή τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς καί ἔχουν σχέση μέ τίς διάφορες μορφές καί παραλλαγές τῆς λεγόμενης ὑποβοηθούμενης ἀναπαραγωγῆς, δηλαδή τήν τεχνητή καί ἐξωσωματική γονιμοποίηση, τήν ὁμόλογη καί ἑτερόλογη γονιμοποίηση, τήν παρένθετη, δανεική ἢ ὑποκατάσταση μητρότητα, καθώς ἐπίσης καί τόν προγεννητικό καί προεμφυτευτικό ἔλεγχο, τήν ἐμβρυϊκή ἔρευνα, τίς ἐκτρώσεις καί τή διακοπή κυήσεως, τή διάθεση, κατάψυξη καί καταστροφή τῶν γονιμοποιημένων ὠαρίων, τήν παρέμβαση στό ἀνθρώπινο γονιδίωμα καί φυσικά τήν κλωνοποίηση καί 2) Μέ τήν πορεία, τή διατήρηση, τή βελτίωση ἀλλά καί τό τέλος τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς. Στή δέσμη αὐτή ἐντάσσονται ἡ αἰμοκάθαρση, οἱ μεταμοσχεύσεις, ἡ γονιδιακή θεραπεία, ὁ τρόπος λήψεως καί διαθέσεως ἰστῶν καί ὀργάνων κατά τίς μεταμοσχεύσεις, ὁ ἐγκεφαλικός θάνατος, ἀλλά καί ὅλες οἱ μορφές εὐθανασίας.

Ἄν μετά τή σύντομη αὐτή παρουσίαση τῆς βιοηθικῆς καί τῶν προκλήσεων της θέλαμε νά προχωρήσουμε σέ ἀποτίμηση τῶν προβλημάτων πού ἐπισωρεύει, προσεγγίζοντάς τα ἀπό μία θεολογική καί ποιμαντική προοπτική θά εἶχαμε νά παρατηρήσουμε τά ἑξῆς:

Πρῶτον: Αὐτό πού συμβαίνει σήμερα μέ τή γενετική εἶναι ὅτι ἡ κατεύθυνση πού ἀκολουθεῖ στρέφεται περισσότερο στή «διόρθωση» τῆς φύσεως καί λιγότερο στήν κατανόησή της. Ἄλλωστε, αὐτό εἶναι τό σημεῖο πού ἔχει ὡς βάση καί ἀφετηρία ὁ ἔντονος προβληματισμός γύρω ἀπό τή διαχείριση τῆς βιοτεχνολογικῆς καινοτομίας. Ἡ ἰδέα γιά «διόρθωση» τῆς φύσεως καί ἐξυπαρχῆς «κατασκευή» τῆς γενετικῆς ὕλης, πού προβλήθηκε ἀπό τή βιοτεχνολογία, στοχεύει στήν αὐτοπραγμάτωση τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ὁποία βέβαια μπορεῖ νά σημαίνει καί τήν αὐτοκαταστροφή του, ὅταν ξεπερνᾷ τά ὅρια τῆς φύσεως καί συνιστᾷ ὕβρι, μέ τήν ἀρχαιοελληνική ἔννοια τοῦ ὅρου⁵. Ἡ νοοτροπία αὐτή βρί-

5 . Βλ. Τάσου Κουράκη, «Ἡ σχέση τῆς νέας γενετικῆς μέ τήν ἀρχαία τραγωδία», στό περ. Ἰνδικτος, τεύχ. 14, σ. 73 κ.έ.

σκεται σαφῶς στὸν ἀντίποδα μιᾶς ἄλλης στάσεως ζωῆς, τὴν ὁποία εἰσηγοῦνται οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μας κάνοντας ἰδιαίτερη ἀναφορά στοὺς λόγους τῶν ὄντων. Αὐτοὶ οἱ λόγοι, πού εἶναι τὰ ἀγαθὰ θελήματα καὶ ἐννοήματα τοῦ Θεοῦ γιὰ τὰ ὄντα, ἀποτελοῦν τὴ μορφοποιητική ἀρχὴ τῶν ὄντων. Γι' αὐτό στὴν προγνωστικὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ τό κάθε ὄν «τῷ οἰκείῳ λόγῳ τό τέλειον ἔχει»⁶.

Δεύτερον: Ἡ δυνατότητα τοῦ ἀνθρώπου νὰ παρεμβαίνει στὴ φύση -ἀκόμη καὶ στὴν ἀνθρώπινη φύση- εἶναι συνυφασμένη μέ τὴν ἐλευθερία του, πού ἀποτελεῖ θεμελιώδες καὶ χαρακτηριστικό γνώρισμα του. Ἀποτελεῖ τό μέγιστο δῶρο τοῦ Θεοῦ, πού δόθηκε στὸν ἄνθρωπο γιὰ νὰ προάγει τὴ φύση καὶ νὰ τὴ κάνει ἱκανὴ νὰ ἐνωθεῖ μαζί του, ξεπερνώντας καὶ ἡ ἴδια τὰ κτιστὰ καὶ πεπερασμένα ὄρια τῆς. Ἡ παρέμβαση τοῦ ἀνθρώπου ἔχει σκοπὸ καὶ ἀξία, ὅταν μπορεῖ νὰ ἐνεργοποιεῖ τοὺς μηχανισμούς πού ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς ἔχει θέσει στὰ ὄντα. Χωρὶς αὐτὴ τὴ δημιουργικὴ παρέμβαση τοῦ ἀνθρώπου ἡ κάθε κτιστὴ φύση εἶναι καταδικασμένη σὲ ἀφανισμό καὶ καταστροφή. Ὡστόσο ἡ ποιότητα τῶν παρεμβάσεων τοῦ ἀνθρώπου στὴ φύση ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸν τρόπο καὶ τὸν βαθμὸ πού μπορεῖ ἐκεῖνος νὰ ἀφουγκράζεται τοὺς λόγους τῶν ὄντων. Γιατί εἶναι φανερό ὅτι ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου ἀφήνει πολλὰ περιθώρια καὶ γιὰ ἀρνητικὲς ἀπὸ μέρους του παρεμβάσεις, ὅταν ἀπὸ αὐτὲς ἀπουσιάζει ἡ αἴσθησις τοῦ Θεοῦ καὶ ἐκτοπίζεται τό θελήμα του. Στὴν περίπτωσι αὐτὴ ὁ ἄνθρωπος δέν ἐνεργεῖ ὡς συνδημιουργὸς τοῦ Θεοῦ οὔτε ἀναγνωρίζει Ἐκεῖνον ὡς τὸν μόνον δημιουργό. Ἐνῶ, γιὰ παράδειγμα, μπορεῖ μέ κάποια ἀνακάλυψη νὰ καταπολεμοῦνται οἱ ἀρρώστιες καὶ νὰ ἐκφράζεται ἔτσι ἡ βούλησις τοῦ Θεοῦ, εἶναι δυνατό μέ κάποιο ἄλλο ἐπιστημονικὸ ἐπίτευγμα νὰ παραβιάζονται τὰ ὄρια τῆς δημιουργίας τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ ἐκτοπίζεται τό θελήμα Του.

Τρίτον: Ἄν ἡ εὐθανασία, οἱ ἐκτρώσεις, ἡ ἀποκωδικοποίηση τοῦ ἀνθρώπινου γονιδιώματος καὶ ἡ κλωνοποίηση ἀποτελοῦν χαρακτηριστικὰ αἰτήματα ἀτομικῆς αὐτοπροστασίας, πού ὁδηγοῦν ὄχι σπάνια στὴν ἀξίωσις δικαιωμάτων καὶ τὴ θέσπισις νομοθετημάτων γιὰ αὐτοδιαχείρησι τῆς βιολογικῆς ἀτομικότητος, τότε ἡ εἴσοδος στό χωρὸ τῆς σχέσεως μέ τό Θεό καὶ τοὺς ἀνθρώπους, πού εἶναι σχέσις ὅπωςδὴποτε μέ τὴ ζωὴ, παραμένει τό μέγιστο ἀπὸ τὰ ζητούμενα καὶ τό σοβαρότερο

6 . Μαξίμου Ὁμολογητοῦ, *Περὶ ἀποριῶν* 42, PG91, 1340A. Γιὰ τοὺς λόγους τῶν ὄντων βλ. περισσότερα στὴ μελέτη μας *Ἀνθρώπος καὶ φυσικὸ περιβάλλον, Σπουδὴ στὸν ἅγιον Συμεῶν τό Νέο Θεολόγο*, ἐκδ. Δόμος, Ἀθήνα² 1991, σ. 135 κ.ε. Βλ. ἐπίσης Κ. Ζάχου «Ἡ χαμένη οἰκειότητι· Ἡ οἰκολογικὴ κρίσις ὑπὸ τό φῶς τῆς σχέσεως τοῦ ἀγίου Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητῆ» ἐκδ. Ἑλλά Λάρισα 1998, σ. 57.

από τὰ ἐπιδιωκόμενα. Ὄταν ἡ τεχνολογία καί γενικότερα ὁ σημερινός πολιτισμός μᾶς διδάσκουν ἕναν ἐλεγχόμενο ἀπό τήν ἀτομική μας ἀπόφαση θάνατο καί μιᾶ κατευθυνόμενη ἀπό τό ναρκισσισμό μας ζωή, τότε ἡ διάκριση τῆς πραγματικῆς ἐμπειρίας τῆς σχέσεως ἀπό τὰ ψυχολογικά της ὑποκατάστατα φαίνεται πώς εἶναι ἡ οὐσιαστικότερη δυσκολία τοῦ ἐγχειρήματος πού πρέπει νά ἀναλάβουμε⁷.

Τέταρτον: Ἡ ἰατρική ἐπιστήμη ἐνδέχεται νά ὀδηγεῖ τόν ἄνθρωπο στήν αὐτονόμηση, τόν αὐτοπεριορισμό καί τή θνητότητα, ὅμως μπορεῖ καί νά τοῦ δείχνει τούς ὀρίζοντες γιά ὑπέρβαση τοῦ θανάτου καί προσανατολισμό πρὸς τήν ὄντως ζωή⁸. Γιά τήν πραγματοποίηση τῆς τελευταίας ἐκδοχῆς τόσο ἡ ἰατρική ὡς ἐπιστήμη ὅσο καί οἱ γιατροί ὡς πρόσωπα εἶναι ἀνάγκη νά κατανοήσουν ὅτι ὁ ἄνθρωπος δέν εἶναι μόνο τὰ γονίδια του, δηλαδή ὅτι δέν ἀποτελεῖ μόνο βιολογική ὑπαρξη, ὅπως ἐπίσης πρέπει νά γίνει συνείδηση ὅτι ὁ πόνος καί ἡ ἀρρώστια δέν ἀποτελοῦν μόνο δεινά, πού καταδυναστεύουν καί ἐξουθενώνουν τόν ἄνθρωπο, ἀλλά καί δυνατότητες, πού μποροῦν νά λειτουργήσουν θετικά γιά τήν ὀλοκλήρωσή του. Ἐτσι ἡ ἰατρική μπορεῖ ὀπωσδήποτε νά διακονήσῃ τήν κοινωνικότητα ἀλλά καί τήν ἐκκλησιαστικότητα τῆς υἰείας, ὅταν ἐνεργεῖ σύμφωνα μέ τό Εὐαγγέλιο καί ὅταν οἱ ἀποφάσεις της γιά καίρια θέματα, πού ἀφοροῦν τή ζωή καί τό θάνατο, λαμβάνονται σέ συνάρτηση μέ τή ζωή καί τήν ὑπαρξη ὄλων ἐκείνων πού εἶναι ἐνωμένοι μέ τόν ἀσθενή στήν κοινωνία τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ⁹. Αὐτό νομίζω μπορεῖ νά ἔχει ἰδιαίτερη σπουδαιότητα γιά τό Συνέδριο αὐτό. Ἀκόμη, ἂν ὑπάρχουν κάποιοι πού δέν χρησιμοποιοῦν καί δέν διακονοῦν σωστά τήν ἐπιστήμη τῆς ἰατρικῆς, αὐτό δέν σημαίνει ὅτι πρέπει νά ἀποφεύγεται κάθε ὠφέλεια καί ἀνακούφιση πού προέρχεται ἀπό αὐτήν. Ἄλλωστε, ὅπως ἐπισημαίνει ὁ Μέγας Βασίλειος, ἡ σωστή χρήση καί ἄσκηση τῆς ἰατρικῆς ἀπό τούς εὐσυνείδητους γιατρούς μπορεῖ νά διελέγχει καί νά γραδάρει τίς παραβάσεις καί τίς παρεκτροπές τῶν ἄλλων¹⁰.

7 . Βλ. Χρήστου Γιανναρά, *Ἑλληνική ἐτοιμότητα γιά τήν εὐρωπαϊκή ἐνοποίηση*, ἐκδ. Νέα Σύνορα-Α.Α. Λιβάνη, Ἀθήνα 2000, σ. 346 κ.έ.

8 . Γιά τό θέμα αὐτό βλ. Γ. Δαίχου, «Ἡ ποιότητα τῆς Ἰατρικῆς καί ἡ ποιότητα τῆς ζωῆς», στό περ. *Ἀκτίνες*, Ἀθήνα: Ἰούνιος 1991, σ.

9 . Βλ. π. Stanley Harakas, *Health and medicine in the eastern orthodox tradition: Faith, liturgy and wholeness*, New York 1990, σ. 34.

10 . «Οὐ τοίνυν, ἐπειδή τινες οὐ καλῶς χρῶνται τῇ τέχνῃ τῇ ἰατρικῇ, φευκτέον ἡμῖν πᾶσαν τήν ἀπ' αὐτῆς ὠφέλειαν.... Τό ἐναντίον μὲν οὖν, ἐκ τῆς ὀρθῆς αὐτῶν χρήσεως τό ὑπ' ἐκείνων παραφθειρόμενων διελέγχειν». Βλ. Ὅροι κατὰ πλάτος, 55, PG31,1048.

Πέμπτο: Πρέπει επιτέλους νά γίνει κατανοητό ότι τό Εὐαγγέλιο καί εὐρύτερα ἡ χριστιανική διδασκαλία δέν παρουσιάζουν γιά τά θέματα τῆς βιοηθικῆς ἓνα κώδικα ἠθικῆς ἢ, πολύ περισσότερο, ἰατρικῆς δεοντολογίας, ἀλλά δίνουν στέρεα κριτήρια ἠθους καί χαράσσουν πορεία πλεύσεως. Ἄλλωστε καί ἡ εἰκόνα τῆς πλεύσεως, ὡς τρόπου ἀναζητήσεως τῆς ἀλήθειας μέσα στήν Ἐκκλησία, προσφέρεται τακτικά ἀπό τούς Πατέρες. Σημειώνεται χαρακτηριστικά: «Ἀναπετάσαντες καθάπερ ἰστίον τῆς διανοίας τό πλάτος καί τήν τοῦ Πνεύματος χάριν ἐγκολπούμενοι καθάπερ ἐκ πρύμνης οὐρίαν ἠγήν, εἰς βαθεῖαν ἐκτρέχωμεν ζήτησιν»¹¹. πού θέλει νά δείξει μέ τόν πολύ ποιητικό τρόπο, μέ τόν ὁποῖο ὁ ἅγιος Κύριλλος διαζωγραφίζει αὐτή τήν ἀναζήτηση ὅτι χρειαζόμαστε ὄχι μόνο τό ἀνθρώπινο «πλάτος τῆς διανοίας» ἀλλά καί «τήν τοῦ Πνεύματος χάριν». Ἐξάλλου οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας σέ πολλές περιπτώσεις παραπέμπουν στήν ἀνθρωπολογία καί τή φυσιολογία τοῦ ἀνθρώπου, ἰδιαίτερα μάλιστα ὅταν παρουσιάζουν ἐμπειρίες καί ἀναπτύσσουν θέματα πνευματικῆς ζωῆς, ὅπως ἡ προσευχή, ἡ ἀπάθεια καί ἡ θέα τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ αὐτά ἔχουν σχέση μέ τήν ὄλη ζωή καί τόν προσανατολισμό τοῦ ἀνθρώπου. Ἔτσι δέν παραλείπουν νά κάνουν λόγο γιά τή σχέση τοῦ νοῦ πρός τό σῶμα, γιά τήν ἔδρα τῆς φαντασίας καί τῆς γνώσεως, γιά τήν ἀρχή λειτουργίας τῆς μνήμης, ἢ ἀκόμα νά προσδιορίζουν ποιό ἀπό τά μέρη τοῦ σώματος εἶναι σπουδαιότερο καί κατευθύνει τά ἄλλα, ἢ ἂν ὁ κάθε ἀδένας λειτουργεῖ αὐτόνομα καί ποιό ἀπό τά σπλάχνα χρησιμοποιοῦ ὡς ἀγγεῖο καί ὄργανό του. Ἐκεῖνο ὅμως πού στίς ἐκτιμήσεις αὐτές ἐντυπωσιάζει ἰδιαίτερα –καί βέβαια εὐχάριστα- εἶναι ἡ ἔλλειψη ἀφοριστικῶν διακηρύξεων καί ἀπολυτότητας, στήν ὁποία δυστυχῶς διολισθαίνουμε σήμερα. Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς μάλιστα δέν δυσκολεύεται νά ἐπισημάνει ὅτι γιά ὅλα αὐτά τά θέματα μπορεῖ κάποιος νά ἐκφράζει τήν προσωπική του ἀποψη, ἐπειδή συνήθως προσεγγίζονται μέ εἰκασίες, ὅπως τό ἴδιο γίνεται καί μέ διάφορα θέματα κοσμολογίας, «ὅσα μή σαφῶς ἀπεκάλυψεν ἡμῖν τό Πνεῦμα, μόνον γινῶσκον ἀκριβῶς τήν διά πάντων διικνουμένην ἀλήθειαν»¹².

Ἐκτο: Ἡ βιοηθική εἶναι ἡ ἐπιστήμη πού διακηρύσσει ὅτι θέλει νά λειτουργεῖ αὐτόνομα καί ἀνεξάρτητα ἀπό φιλοσοφικές ἀρχές ἢ θρησκευτικές ἀντιλήψεις, προβάλλοντας ὅμως παράλληλα δικές της

11 . Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, Ὑπόμνημα εἰς τό κατά Ἰωάννην Εὐαγγέλιον, PG73, 40A.

12 . Ὑπέρ τῶν ἱερῶς ἠσυχάζοντων 2,2,30, στά Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ Συγγράμματα, ἔκδ. Π. Χρήστου, τόμ. Α', Θεσσαλονίκη 1962, σ. 535-536.

ἀρχές και δικές της ἀντιλήψεις, ἔτσι πού αὐτές οἱ ἀρχές και οἱ ἀντιλήψεις μένουν μονοδιάστατες και μποροῦν νά ἐρμηνεύονται ἀνάλογα μέ τίς ἐπιδιώξεις τοῦ καθενός. Ἡ ἔκτρωση, γιά παράδειγμα, πού διέπεται ἀπό εὐγονικές ἀντιλήψεις και γίνεται μετά τόν προγεννητικό ἔλεγχο, ὀνομάζεται «θεραπευτικός τερματισμός τῆς κυήσεως» και στηρίζεται στή λεγόμενη ἀρχή τῆς εὐποιίας. Ἡ εὐθανασία, πού ἔχει ἄλλοτε ὅλα τά στοιχεῖα τῆς αὐτοκτονίας και ἄλλοτε ὅλες τίς διαστάσεις τοῦ φόνου, ἀποκαλεῖται σέ νομοθετήματα «δικαίωμα στόν ἀξιοπρεπή θάνατο» ἢ «τακτική τοῦ ἡρεμοῦ τέλους». Τέλος ἡ ἀντίληψη πού θέλει γιά τό ἐνδεχόμενο ἀντιμετώπισεως κάποιας ἀρρώστιας τήν ὑπαρξή ἀποδήκης ἀνταλλακτικῶν ὀργάνων χαρακτηρίζεται ὡς «θεραπευτική κλωνοποίηση». Ἀκόμη μένει ἀνοιχτό και τό ἐνδεχόμενο παρεμβάσεων στόν ἄνθρωπο, οἱ ὁποῖες θά ἀλλάζουν τό γενετικό του ὑλικό γιά κάθε εἶδος σκοπούς πού ἀρχίζουν ἀπό τήν πρόληψη ἀσθενειῶν και ἐκτείνονται μέχρι τήν κατασκευή «βελτιωμένων» εἰδῶν ἀνθρώπων ἢ τήν παραγωγή ἀντιγράφων τοῦ ἀνθρώπου. Τότε τό ἐρώτημα πού δικαιολογημένα ἀναφέρεται, δέν εἶναι πόσο καλός ἢ κακός θά εἶναι ὁ ἄνθρωπος πού θά προκύψει μετά ἀπό ὅλες αὐτές τίς διαδικασίες, ἀλλά ἂν και κατά πόσο θά εἶναι ἄνθρωπος.

Ἐβδομο. Πολλές φορές ἡ μηχανιστική και αὐτόνομη ἐξέλιξη τῆς βιοτεχνολογίας και τῆς γενετικῆς μοιάζει νά συνδέεται περισσότερο μέ μιά μονόδρομη και μονοδιάστατη ἀντίληψη γιά τήν πρόοδο και τήν ἀνάπτυξη, πού ὑπαγορεύεται και ἐξαρτᾶται ἀπό τίς δομές και τούς κανόνες πού ἐπιβάλλονται ἀπό τήν οἰκονομία τῆς ἀγορᾶς¹³. Αὐτός ὁ μονοδιάστατος και μηχανιστικός χαρακτήρας στήν ἀντιμετώπιση τοῦ ἀνθρώπου ἀπό τή βιοτεχνολογία και τή γενετική ἔχει νά κάνει μέ τή γενικότερη θεώρηση τοῦ ἀνθρώπου, δηλαδή μέ τήν ἀνθρωπολογία πού ὑπάρχει ὡς βάση και προϋπόθεση τῆς πορείας και τῆς ἐξελιξέως τῆς. Καί δυστυχῶς αὐτή ἡ μηχανιστική ἀνθρωπολογία τῆς γενετικῆς και τῆς βιοτεχνολογίας στηρίζεται στήν ἀποψη και ὑπαγορεύει τή θεωρία ὅτι ἡ βιολογική ζωή και οἱ βιολογικές ἀνάγκες ἀποτελοῦν τά μόνα στοιχεῖα και τίς ἀποκλειστικές συνιστώσες τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτό εἶναι και τό οὐσιαστικότερο πρόβλημα πού ἔχει νά ἀντιμετωπίσει ἡ βιοηθική.

ἽΟγδοο: Ἐνῶ σέ παγκόσμια σχεδόν κλίμακα ἐδῶ και ἀρκετά χρόνια ἔχουν νομιμοποιηθεῖ οἱ ἐκτρώσεις, πού φθάνουν γιά διάφορες αἰτίες νά πραγματοποιοῦνται ἀκόμη και σέ προχωρημένα στάδια

13 . Βλ. Ἰω. Πέτρου, «Γενετική μηχανική και κοινωνία», στό περ. Ἰνδικτος, τεῦχ. 14, σ. 91, κ.έ.

έγκυμοσύνης, σέ διεθνῆ συνέδρια καί περισπούδαστα συγγράμματα βιοηθικῆς ἐπανερχεται τακτικά τό θέμα τῆς ἀρχῆς τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς καί καταβάλλεται προσπάθεια νά ἐπιτευχθεῖ σύγκλιση ἀπόψεων σέ σχολαστικούς προσδιορισμούς, πού φθάνουν ἀκόμη καί στήν ἡμέρα τοῦ τοκετοῦ τοῦ ἐμβρύου. Πέρα ἀπό τήν ὑποκρισία πού ἐνυπάρχει στίς ἐπιδιώξεις αὐτές, ἀποκαλύπτεται καί ἡ ρευστότητα τῶν κριτηρίων ὄχι μόνο τῆς βιοτεχνολογίας καί βιοϊατρικῆς «προόδου», ἀλλά καί τοῦ ἐνδιαφέροντος αὐτῆς τῆς βιοηθικῆς γιά «δίκαιη» καί «ἠθική» ἀντιμετώπισή τους. Στήν περίπτωση αὐτή δέν θά ἦταν ὑπερβολικό νά ὑπογραμμισθεῖ ὅτι βρισκόμαστε μπροστά σέ κατάσταση μεταλλαγμένης βιοηθικῆς πού ἔχει ξεστρατίσει ἀπό τόν προορισμό της, ἀφοῦ καί τήν ἱερότητα τοῦ βίου ἔχει ξεχάσει ἀλλά καί ἀπό τήν ἐννοια τῆς ἠθικῆς ἔχει ἀπομακρυνθεῖ.

Ἐνατο: Ἡ ἐπίμονη ἀναζήτηση τοῦ ὠφελιμισμοῦ καί τῆς χρησιμοθηρίας, πού κυριάρχησε σέ ὅλα τά ἐπίπεδα τῆς ζωῆς, δέν μποροῦσε νά ἀφήσει ἀνεπηρέαστο καί τό χῶρο τῆς βιοτεχνολογίας καί τῆς βιοϊατρικῆς. Οἱ νέες διαγνωστικές καί θεραπευτικές πρακτικές πού θά ἐφαρμόζονται μετά τήν ἀποκωδικοποίηση καί χαρτογράφηση τοῦ ἀνθρώπινου γονιδιώματος, οἱ ποικίλες μέθοδοι καί ἐκδοχές τῆς ὑποβοηθούμενης ἀναπαραγωγῆς, ἡ θεραπευτική κλωνοποίηση, οἱ μεταμοσχεύσεις ἀπό ἐμβρυονικά κύτταρα (stem cells) κ.ἄ., παρότι ὑπόσχονται νά ἀντιμετωπίσουν ἕνα μεγάλο φάσμα βαρύτατων ἀσθενειῶν καί νά παρατείνουν θεαματικά τό βίο τοῦ ἀνθρώπου, δέν φαίνεται νά εἶναι ἀπαλλαγμένες ἀπό αὐτόν τόν κίνδυνο τῆς χρησιμοθηρίας καί τοῦ ὠφελιμισμοῦ. Ἔτσι, ὅπως ἔχει ἐπισημανθεῖ, «μιά κριτική θεώρηση τοῦ νεωτερικοῦ παραδείγματος τοῦ πολιτισμοῦ μας, ἀπό τό Διαφωτισμό καί ἐντεῦθεν, φανερώνει ὅτι τόσο οἱ ποικίλες ἰδεολογίες ὅσο καί ἡ ἀναζήτηση καί ἐφαρμογή τῆς γνώσης ὑπηρετήσαν σφοδρές ἀνάγκες συγκεκριμένων εὐδαιμονιστικῶν ἀξιῶν καί χρησιμοθηρικῶν προτεραιοτήτων. Εἴτε ἀτομικές, εἴτε συλλογικές, οἱ ἀνάγκες αὐτές διαμόρφωσαν τήν κυριαρχία τοῦ ἀνθρώπου πάνω στή φύση καί ἐκφράζονται στίς μέρες μας ἀπό τήν τεχνολογία τῆς ἀφθονίας καί τῆς καταναλωτικῆς εὐημερίας»¹⁴.

*

14. Στ. Γιαγκάζογλου, «Ἀπό τή χρησιμοθηρική βελτίωση στήν ὄντολογική νοσηματοδότηση τοῦ βίου», στό περ. Ἰνδικτος, τεύχ. 14, σ. 4.

Ἄν μετά ἀπό αὐτά μπορούσα νά κάνουμε λόγο γιά ποιμαντική προσέγγιση τῶν βιοηθικῶν προβλημάτων, θά σημειώναμε ἐπιγραμματικά τὰ ἑξῆς:

Μπροστά στίς προκλήσεις τῆς βιοηθικῆς ἡ Ἐκκλησία ἂν ἔχει κάτι νά προσφέρει αὐτό δέν εἶναι οἱ εὐκόλες ἠθικές συνταγές ὅσο ὁ γνήσιος θεολογικός λόγος. Δέν εἶναι ἡ διαμόρφωση συστήματος ἠθικῆς ἢ -ὅπως συνήθως λέγεται- «ὀρθόδοξης βιοηθικῆς»- ὅσο ἡ ἔμπρονη ποιμαντική προσέγγιση τῶν προβλημάτων τοῦ ἀνθρώπου. Στάση ἐκκλησιαστική δέν μποροῦν νά ἀποτελοῦν μόνο οἱ ἀντιπαραθέσεις σέ νομοσχέδια πού κατατίθενται, οὔτε ἀκόμη οἱ θέσεις, οἱ ἀντιθέσεις ἢ οἱ προβλέψεις γιά θέματα, πού καί ἡ ἴδια ἡ ἱατρική ἐπιστήμη τά ἀντιμετωπίζει μέ ἐμφανή σύγχυση καί πολυγωνμία. Κραυγαλέο παράδειγμα παραμένει ἡ περίπτωση τοῦ λεγόμενου ἐγκεφαλικοῦ θανάτου.

Σκοπός τῆς ἐνασχολήσεως τῆς Ἐκκλησίας καί τῆς θεολογίας στήν ἀντιμετώπιση τῶν νεοφανῶν αὐτῶν προκλήσεων τῆς βιοηθικῆς μπορεῖ νά εἶναι ἡ προσφορά ἑνός ἥθους εὐαγγελικῆς καί χριστιανικῆς προβληματικῆς καί ἡ προβολή τοῦ φρονήματος τῆς διαχρονικῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐμπειρίας μέσα ἀπό μιά σύγχρονη διάλεκτο καί μορφή. Ἐξάλλου ἡ τοποθέτηση καί προβολή θεολογικῶν κριτηρίων στήν ἀντιμετώπιση αὐτῶν τῶν θεμάτων βοηθᾷ στήν ἀποφυγή ἐμπλοκῆς τῆς Ἐκκλησίας καί τῆς θεολογίας σέ ἱατρικά καί ἐπιστημονικά δεδομένα-τά ὁποῖα μπορεῖ νά εἶναι καί ἀνατρέψιμα μέ τήν πάροδο τοῦ χρόνου-καθώς καί τήν ἀποτροπή παλινδρομήσεων πού θά προέρχονται ἀπό ἄκαιρες πρωτοβουλίες καί βιαστικές ἀποφάσεις.

Ἐδῶ θά πρέπει νά ἐπισημάνουμε ὅτι ἐκφράζει σοφία καί ὠριμότητα τό γεγονός ὅτι ἡ Ὄρθόδοξη Ἐκκλησία δέν ἀκολούθησε τό παράδειγμα τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν, πού προσπάθησαν νά δοῦν καί νά ἀντιμετωπίσουν τέτοιου εἴδους θέματα μέ παπικές ἐγκυκλίους, τῶν ὁποίων συνήθως τό ἀποτέλεσμα ὑπῆρξε ἀντίθετο τοῦ ἐπιδιωκομένου. Ἡ καταδίκη, γιά παράδειγμα, ὅλων συλλήβδην τῶν μεθόδων τεχνητῆς καί ἐξωσωματικῆς γονιμοποίησης, στήν ὁποία μέ ἐπίσημα κείμενα προχώρησε ἡ Ρωμαιοκαθολική Ἐκκλησία, ἀποδείχθηκε πράξη ἀρκετά βιαστική καί στερούμενη ποιμαντικῆς εὐαισθησίας, ὅχι τόσο λόγῳ τῆς ἤδη εὐρύτατης ἐφαρμογῆς τῶν μεθόδων αὐτῶν, ὅσο ἐξαιτίας τῆς ἀρνήσεώς της νά προσεγγίσει καί νά κατανοήσει τό πρόβλημα τῶν ἄτεκνων ζευγαριῶν καί νά διαλεχθεῖ μαζί τους γιά τίς δυνατότητες πού παρέχει ἡ ἱατρική ἐπιστήμη σήμερα. Δέν εἶναι ἄλλωστε τυχαῖο ὅτι παρά τίς ἐπίσημες αὐτές θέσεις, ἀρκετοί ρωμαιοκαθολικοί θεολό-

γοι μέ τά κείμενά τους ἐπιχειροῦν ἐκ τῶν ὑστέρων νά θεωρήσουν ὡς ἀποδεκτές κάποιες ἀπό αὐτές τίς μεθόδους τῆς ὑποβοηθούμενης ἀνα- παραγωγῆς. Ἐδῶ μάλιστα ἴσως πρέπει νά τονισθεῖ ὅτι τά κείμενα αὐτά ἔχουν ἰδιαίτερη σημασία, καθὼς προέρχονται ἀπό ἐπίσημα κέντρα τοῦ Βατικανοῦ¹⁵.

Ἀντίθετα, ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία δέν βιάζεται νά ἐπικροτεῖ ἢ νά ἀνασκευάζει ἐπιστημονικά δεδομένα μήτε προτρέχει σέ παραγωγή «λύσεων» καί «ἀπαντήσεων» στά θέματα τῆς βιοηθικῆς. Δέν τά ἀντι- μετωπίζει μέ τήν ἀπολυτότητα τῶν ἐγκυκλίων οὔτε μέ τήν κλειστό- τητα καί μονολιθικότητα τῶν ἀφορισμῶν. Προτιμᾷ νά τά ἀφήνει ἀνοι- κτά προσφέροντας παράλληλα κατευθύνσεις, πού ἔχουν ὡς ἀφετηρία τό ἦθος τῆς εὐρύτερης διδασκαλίας καί παραδόσεώς της. Φυσικά αὐτό μέ κανένα τρόπο δέν μπορεῖ νά ἐρμηνευθεῖ ὡς ἄρνησή της νά μελετή- σει καί νά καταπιασθεῖ μέ τά προβλήματα αὐτά, πολύ περισσότερο δέν σημαίνει ἐπαμφοτερίζουσα στάση ἢ ἀποφυγή ἀναλήψεως εὐθύνης μπροστά στά «πάδια καί τούς καημούς τοῦ κόσμου»¹⁶. Ὅμως ὁ μέγας κίνδυνος γιά τήν Ἐκκλησία θά ἦταν νά στερήσει καί νά ἀφαιρέσει τήν εὐθύνη τοῦ κάθε ἀνθρώπου στή σωτηρία του.

Γι' αὐτό ἀκριβῶς ξέρεи νά πορεύεται καί νά χειρίζεται τά πρά- γματα τοῦ κόσμου ὄχι μόνο μέ τήν ἀκρίβεια ἀλλά καί μέ τήν οἰκονο- μία. Ἐνῶ προβάλλει τήν ἀκεραιότητα τῆς ἀλήθειας, χρησιμοποιοεῖ καί τή φιλανθρωπία τῆς οἰκονομίας. Προστατεύει τόν ἄνθρωπο μέ τήν αὐ- δεντικότητα τῆς ἀκρίβειας, ἀλλά παράλληλα τόν κατανοεῖ καί τόν σε- βεται μέ τή συγκατάβαση τῆς οἰκονομίας. Γνωρίζει ὅτι ἡ καθαρότητα τῆς διδασκαλίας καί τοῦ φρονήματός της δέν διασώζεται μέ τήν ξερή παροχή συμβουλῶν καί κανόνων, ἀλλά κυρίως μέ τό σεβασμό τοῦ κάθε ἀνθρώπου ὡς προσώπου, πού ἔχει αὐτεξούσιο καί ἀποτελεῖ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ. Γι' αὐτό δέν προβάλλει ὡς μανιφέστο ἓνα γενικευμένο προσδιορι- σμό τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ, ἀλλά τή δυνατότητα προσωπικῆς μεθέ- ξεως καί κοινωνίας τοῦ ἀνθρώπου μέ τόν ἴδιο τόν Θεό καί ἀποκτήσεως ἐμπειρικῆς γνώσεως πού παρέχει «ἡ τῶν πραγμάτων ἀλήθεια».

Πρέπει νά γίνεи κατανοητό ὅτι ὁ ἄνθρωπος κατὰ βάθος δέν ἀνα- ζητᾷ μία ἀπλή παράταση τῆς βιολογικῆς του ζωῆς, ἀλλά ἐπιδιώκει

---

15 . Βλ. P. J. Cataldo, «Reproductive Technologies, Ethical Analysis, A Defense of Gift in Outline» στό περ. *Ethics and Medics*, τόμ. 21, τευχ. 1, 1996, σ. 29. Βλ. ἐπίσης Βασ. Φανάρα, «Ἐπηρεάζεται ἡ ὀρθόδοξη θεολογική σκέψη ἀπό τίς ἑτερόδοξες θέσεις καί ἀπόψεις γιά τό θέμα τῆς ἰατρικά ὑποβοηθούμενης ἀναπαραγωγῆς»; στό περ. *Σύναξη*, τευχ. 68, Ἀθήνα 1998, σ. 55.

16 . «Τό μυρολόγι τῆς φώκας» στά Ἄπαντα, Ἀλεξάνδρου Παπαδιαμάντη, φιλολ. ἐπιμ. Ν.Δ. Τριανταφυλλόπουλος, ἐκδ. Δόμος, τόμ. σ. 300.

τήν υπέρβαση του θανάτου¹⁷. Γι' αυτό και ο λόγος ταῆς θεολογίας πρέπει νά εἶναι κατεξοχήν θεολογικός, ἐνώ ἡ στάση τῆς Ἐκκλησίας ἐξαιρετικά προσεκτική καί ποιμαντική. Ἄν οἱ θεολόγοι περιορίζονται σέ μιά ψυχολογική, κοινωνιολογική, ἰατρική, νομική ἢ ἔστω καί ἠθικοδεοντολογική προσέγγιση αὐτῶν τῶν θεμάτων ἀφιστάμενοι ἀπό τήν ὀρθόδοξη θεολογία, ἀνθρωπολογία καί κοσμολογία-καί ἡ Ἐκκλησία ἐμπλέκεται σέ συζητήσεις πού προκαλοῦν διάφοροι φορεῖς μόνο γιά νά ἐπιδείξει «ὅτι βρίσκεται μέσα στά πράγματα», χωρίς ταυτόχρονα ἡ ἴδια νά προβληματίζεται σοβαρά σέ κρίσιμα ὑπαρξιακά ἐρωτήματα-κυριολεκτικά ζωῆς καί θανάτου-τότε προξενεῖται ξεστράτισμα καί ἐκκοσμίκευση στή θεολογία πού προσφέρεται.

Ἡ Ἐκκλησία δέν πρέπει νά ξαφνιάζεται ἀπό τίς ὅποιες ἐπιστημονικές ἀνακαλύψεις μήτε νά πατάει σπασμωδικά τό φρένο γιά νά τίς ἀποτρέψει. Ἀντίθετα χρειάζεται νά κρατάει ὑπεύθυνα τό τιμόνι, ὥστε νά ὀδηγεῖ καί νά προστατεύει τήν κοινωνία καί τόν κόσμο ἀπό ὀλέθριες καί καταστρεπτικές συνέπειες, πού μπορεῖ νά προκαλέσει ἡ κατάχρηση τῆς τεχνολογίας στή φύση καί στόν ἄνθρωπο. Ἀκολουθώντας τό παράδειγμα τῶν μεγάλων Πατέρων καί τῶν Συνόδων ἔχει χρέος νά δείχνει τά ὅρια ἀνάμεσα στήν ἀυθεντικότητα τῆς ἀλήθειας καί τήν ἀπάτη τοῦ ψεύδους καί νά ὑπογραμμίζει τό σεβασμό στό ἀνθρώπινο πρόσωπο καί στήν ἱερότητα τῆς ζωῆς. Ἔτσι θά βοηθήσει τόν κόσμο ὄχι μόνο θέτοντας κάποιες βασικές ἀρχές γιά τό τί εἶναι ζωή καί τί εἶναι θάνατος ἀλλά κυρίως προσδιορίζοντας τό νόημα τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου καί δείχνοντας πῶς ὑπερβαίνεται ἡ φθαρτότητα καί ἡ θνητότητά του.

---

17. Βλ. Ἀρχιμ. Βασιλείου (Γοντικιάκη), «Τό λειτουργημα τοῦ γιατροῦ», στό περ. Σύναξη, Ἀθήνα 1982, τεύχ. 4, σ.